

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงาน

3.1 วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการเพื่อให้การพัฒนาระบบชะกาดให้มีความยั่งยืน และบรรลุวัตถุประสงค์โครงการวิจัย 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและวิเคราะห์ปัญหาการจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลและจังหวัดพัทลุง 2) เพื่อนำเสนอระบบการจัดการชะกาดเพื่อนำไปเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบการจัดการชะกาดในจังหวัดอื่นต่อไป

3.2 ขั้นตอนวิจัย

แบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก คือ 1) ขั้นตอนศึกษารูปแบบและวิเคราะห์ปัญหาการจัดการชะกาดคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ตัวแทนอิหม่ามและประชาชน 2) ขั้นตอนกระบวนการ PAR เพื่อพัฒนาแผนการจัดการชะกาดและดำเนินการตามแผนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม และ 3) ขั้นตอนถอดบทเรียนเพื่อขยายผล สรุปข้อเสนอแนะคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ซึ่งมีรายละเอียดขั้นตอน ตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1: เพื่อศึกษารูปแบบและวิเคราะห์ปัญหาการจัดการชะกาดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลและจังหวัดพัทลุง

3.2.1 ขั้นศึกษารูปแบบและวิเคราะห์ปัญหาการจัดการชะกาดคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ตัวแทนอิหม่ามและประชาชน ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

1) ทีมวิจัยลงพื้นที่ค้นหาสภาพปัญหาการจัดการชะกาด โดยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด อิหม่าม คอติบ บิหลั่น คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ประชาชนทั่วไป ในประเด็นที่เกี่ยวกับกระบวนการจัดการชะกาด อาทิ การจัดเก็บ การแจกจ่าย ประเภทของผู้ที่มีสิทธิรับชะกาด ระบบการเงินบัญชี ตลอดจนถึงสภาพปัญหาอุปสรรคในการจัดการชะกาด เป็นต้น

2) ทีมวิจัยพบปะคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด อิหม่าม คอติบ บิหลั่น คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ประชาชนเพื่อนำเสนอโครงการและสร้างความร่วมมือเพื่อการเข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนความเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาอุปสรรคและทิศทางการพัฒนากระบวนการจัดการชะกาด และการเชิญชวนร่วมเป็นชุมชนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยเดินทางสำรวจและพบปะผู้นำศาสนาทั้งระดับจังหวัดและระดับหมู่บ้านในแต่ละจังหวัด เป้าหมายเพื่อศึกษารูปแบบและวิเคราะห์ปัญหาการจัดการชะกาดของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และมัสยิดในการเข้าร่วมเป็นกลุ่มชุมชนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป้าหมายสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลและจังหวัดพัทลุง ชุมชนที่ทำการสำรวจมีจำนวน 10 ชุมชน ในจังหวัดสตูลและจังหวัดพัทลุง ใช้เวลาในการสำรวจ 8 วัน

3) ประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านกระบวนการพัฒนาระบบการจัดการชะกาด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และมัสยิด เพื่อสร้างการรับรู้ และความตระหนักต่อกระบวนการพัฒนาระบบการจัดการชะกาด ทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาอย่างมีทิศทาง มีมาตรฐานและยั่งยืน พร้อมประกาศการเข้าร่วมกลุ่มสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและมัสยิดปฏิบัติการ ตลอดจนกำหนดบุคคลเพื่อเป็นตัวแทนของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดและมัสยิด มีความพร้อมในการเข้าร่วมเป็นสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 จังหวัด มัสยิดปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 10 มัสยิด แยกประชุมเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดโดยมีผู้เข้าร่วมการประชุม จังหวัดละ 35 คน รวมนักวิจัยหลักและผู้ร่วมวิจัยในแต่ละมัสยิดของโครงการจำนวน 7 คน เป็น 42 คนต่อการประชุมแต่ละครั้ง แยกประชุมมัสยิดโดยมีผู้เข้าร่วมประชุมละ 15 คน รวมนักวิจัยหลักและผู้ร่วมวิจัยในแต่ละชุมชนของโครงการจำนวน 7 คน เป็น 22 คน ต่อการประชุมแต่ละครั้ง

4) ทีมวิจัยสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทั้งในมิติสภาพปัญหาอุปสรรคและมิติบริบททางสังคมของแต่ละมัสยิด เพื่อกำหนดรูปแบบการจัดการชะกาดเบื้องต้นร่วมกันในการใช้บริบททางสังคมที่มีในแต่ละมัสยิดริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใหม่ ๆ ร่วมกันทั้งในมิติการจัดเก็บชะกาด การรวบรวมชะกาด การแจกจ่ายชะกาด และประเภทของผู้ที่มีสิทธิรับชะกาด อันจะเป็นรูปแบบการจัดการชะกาดเบื้องต้นที่นำไปสู่การทำแผนมัสยิดร่วมกันในขั้นตอนต่อไป

5) ประชุมคณะกรรมการกำกับทิศทางเพื่อรายงานความก้าวหน้าการดำเนินงานครั้งที่ 1 พร้อมวางแผนการดำเนินงานระยะถัดไป

3.2.2 ชั้นกระบวนการ PAR เพื่อพัฒนาแผนงานการจัดการชะกาด

ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

1) เรียนรู้การจัดการศึกษากระบวนการพัฒนาแผนงานการจัดการชะกาด โดยนักวิจัยหลัก ผู้ร่วมวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลและจังหวัดพัทลุง และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดทั้ง 10 มัสยิด ร่วมทัศนศึกษากระบวนการจัดการชะกาดของแต่ละมัสยิด และสรุปบทเรียนที่ได้รับ การเดินทางทัศนศึกษามัสยิดและชุมชนจัดขึ้น 1 ครั้ง โดยการเดินทางไปยังชุมชนในพื้นที่จังหวัดสตูลและจังหวัดพัทลุง บทเรียนความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคที่ผ่านมาเพื่อดูการดำเนินงานชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมในการจัดการชะกาด โดยใช้เวลาในการทัศนศึกษา 6 วัน

2) ผู้แทนแต่ละมัสยิดดำเนินการประชุมปฏิบัติการเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาระบบการพัฒนาแผนงานการจัดการชะกาดมัสยิด โดยในการประชุมของแต่ละมัสยิดจะต้องมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องในการจัดการชะกาดของมัสยิด และการประชุมจะต้องสามารถกำหนดเป้าหมาย กระบวนการพัฒนาแผนงานการจัดการชะกาดมัสยิด ตลอดจนแผนและแนวทางการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยขั้นตอนการประชุมปฏิบัติการมีดังนี้

- (1) คณะกรรมการมัสยิดนำเสนอประสบการณ์การจัดการจัดการชะกาต
- (2) คณะกรรมการมัสยิดร่วมกันวิเคราะห์สภาพการจัดการชะกาตของมัสยิดและชุมชนรวมทั้งทุนและบริบทที่จะเอื้อต่อการบรรลุเป้าหมายการริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ ในมิติต่างๆ ที่นักวิจัยร่วมกับคณะกรรมการมัสยิดได้ทำการศึกษาและกำหนดมาในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1
- (3) คณะกรรมการมัสยิดกำหนดแผนการพัฒนา โดยแบ่งเป็นขั้นตอนและกิจกรรมรวมทั้งผู้รับผิดชอบในแต่ละขั้นตอนเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่วางไว้
- (4) คณะกรรมการมัสยิดร่วมกันกำหนดแนวทางการประเมินผลการเรียนรู้ของชุมชนในการนำไปปฏิบัติ

3) การประชุมนำเสนอแผนพัฒนากระบวนการจัดการชะกาต เป็นกระบวนการนำเสนอแผนพัฒนากระบวนการจัดการชะกาต โดยมีตัวแทนในแต่ละมัสยิดมาร่วมแลกเปลี่ยนกันวิพากษ์ของแต่ละมัสยิด เพื่อให้เกิดแผนพัฒนากระบวนการจัดการชะกาตแบบมีส่วนร่วมมากที่สุดในแต่ละมัสยิด และรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ โดยมีผู้เข้าร่วมการประชุมประกอบด้วย กลุ่มคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด จำนวน 100 คน (ชุมชนละ 10 คน) คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลและจังหวัดพัทลุง 65 คน นักวิจัยหลัก ผู้ร่วมวิจัยในโครงการและผู้ช่วยวิจัย จำนวน 9 คน และ รวมทั้งสิ้น 174 คน ประชุมจัดขึ้นเป็นเวลา 2 วัน ณ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสตูลและจังหวัดพัทลุง

4) ประชุมนำเสนอผลและแลกเปลี่ยนผลระหว่างการทำงานของมัสยิดเป้าหมาย โดยแต่ละมัสยิดนำเสนอกิจกรรมและผลที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานและแนวทางการปรับปรุงแผนการดำเนินงานต่อไป การประชุมนี้จะจัดขึ้นหลังจากการที่มัสยิดได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาไปแล้ว 3 เดือน และนักวิจัยได้เยี่ยมเยียนระหว่างการทำงานแล้ว ผู้เข้าร่วมการประชุมได้แก่ผู้แทนคณะกรรมการมัสยิด จำนวน 30 คน และนักวิจัย จำนวน 9 คน ประชุม ณ ห้องประชุม เป็นเวลา 2 วัน

5) ประชุมร่วมคณะกรรมการกำกับทิศทางโครงการวิจัย นักวิจัย ผู้ร่วมวิจัยและตัวแทนมัสยิดในพื้นที่ เพื่อสรุปผลการดำเนินงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ในการพัฒนากระบวนการจัดการชะกาตสำหรับมัสยิด การประชุมครั้งนี้จัดขึ้นเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน

ของแต่ละมัธยม และนำเสนอผลต่อคณะกรรมการกำกับโครงการวิจัยเพื่อพิจารณาผลการดำเนินงานของมัธยมและให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานต่อไป การประชุมครั้งนี้จัดขึ้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 : เพื่อนำเสนอระบบการจัดการชะกาดเพื่อนำไปเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบการจัดการชะกาดในจังหวัดอื่นต่อไป

2.2.1 **ขั้นตอนเรียน ความรู้และข้อเสนอเพื่อขยายผลกระบวนการจัดการชะกาด ประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้**

1) ประชุมสรุปผลถอดบทเรียน ความรู้ในประเด็นความสำคัญของบริบท ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค และปัจจัยอื่น ๆ

2) ประชุมปฏิบัติการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนากระบวนการจัดการชะกาด โดยคณะผู้วิจัยประชุมร่วมกับตัวแทนมัธยมเป้าหมายในการสรุปผลการดำเนินการพัฒนากระบวนการจัดการชะกาดของแต่ละมัธยม

3) นำเสนอร่างรายงานการวิจัยและจัดทำรายงานการวิจัย โดยการประชุมคณะผู้วิจัยร่วมกับที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพื่อส่งรายงานวิจัยต่อคณะกรรมการกำกับทิศทางและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบให้ความเห็นต่อร่างรายงานวิจัย ทำการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะผู้ทรงคุณวุฒิ และจัดส่งรายงานต่อผู้สนับสนุนทุนวิจัยต่อไป

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นผลจากการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ ประชุม การสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก